

3. Давиденко Л. Б. Синтаксичні функції і структурно-семантичні модифікації фразеологічних одиниць : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спеціальність 10.02.01 «Українська мова» / Л. Б. Давиденко. – К., 1992. – 17 с.
4. Демський М. Т. Українські фраземи й особливості їх творення / Демський М. Т. – Львів ; Краків ; Париж : Просвіта, 1994. – 62 с.
5. Онуфрив С. Т. Політичний дискурс ЗМІ України у світовому інформаційному просторі : дис. ... канд. філол. наук : спеціальність 10.01.08 – «Журналістика» / Соломія Тарасівна Онуфрив ; Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2005.
6. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови : підручник. – 3-тє вид., переробл. і доповн. / Пономарів О. Д. – Т. : Богдан, 2000. – 248 с.
7. Селіванова О. Г. Нариси з української фразеології (психологічний та етнокультурний аспекти) : монографія / Селіванова О. Г. – Київ ; Черкаси : Брама, 2004. – 276 с.
8. Сербенська О. А. Трансформація фразеологічних одиниць у мові газети / О. А. Сербенська // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. журналістики. – Вип. 10. – 1978. – С. 72–77.
9. Словник фразеологізмів української мови / [ред.-упоряд. В. М. Білоноженко та ін.]. – К. : Наук. думка, 2008. – 1104 с.
10. Тошович Б. Структура глагольної метафори / Б. Тошович // Stylistyka slowianska. – Т. VII. – Opole, 1998. – С. 440–442.
11. Чудинов А. П. Политическая лингвистика : учеб. пособие / Чудинов А. П. – М. : Флинта: Наука, 2006. – 250 с.
12. Яковлева А. М. Сучасний тлумачний словник української мови / А. М. Яковлева, Т. М. Афонская. – Х. : Торсінг плюс, 2009. – 672 с.
13. Яцимірська М. Г. Сучасний медіатекст : словник-довідник / Яцимірська М. Г. – Л. : ПАІС, 2005. – 128 с.

УДК 070:001.8 (477) “19”

Т. А. Трачук – кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальних комунікацій Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Регіональні ЗМІ на сучасному етапі (нові реалії обласного телебачення)

Роботу виконано на кафедрі соціальних комунікацій Інституту журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка

У статті проаналізовано сучасний стан обласних державних та регіональних телерадіокомпаній, основні напрями їхньої діяльності, процес технічної модернізації, пошук шляхів створення системи громадського (суспільного) мовлення.

Ключові слова: телебачення, цифрове мовлення, суспільне мовлення, телепрограма, телефір.

Трачук Т. А. Региональные СМИ на современном этапе (новые реалии областного телевидения). В статье сделан анализ современного состояния областных государственных и региональных телерадиокомпаний, основных направлений их деятельности, процесса технической модернизации, поиска путей создания системы общественного вещания.

Ключевые слова: телевидение, цифровое вещание, общественное вещание, телепрограмма, телеэфир.

Trachuk T. A. Regional Mass Media at Modern Stage (the New Realities of the Regional TV). The article made an analysis of the modern state of the regional TV and radio, the main directions of their activities, the process of technological upgrading, finding ways to create a system of public broadcasting.

Key words: television, digital broadcasting, public broadcasting, television program, on air.

Постановка наукової проблеми та її значення. У становленні та зміцненні Української держави, у її регіональному вимірі, значну роль відіграють ЗМІ, і найперше – регіональне телебачення, активно впливаючи на процеси громадсько-політичного життя, формування суспільної свідомості й національної гідності.

Нині в містах та районах України зареєстровано близько 700 телеорганізацій державної, комунальної, приватної та змішаної форм власності. За видом мовлення – це ефірне, кабельне, ефірно-

кабельне, супутникове телебачення [7]. Державний сегмент телерадіоорганізаційної сфери, а це 30 телерадіокомпаній, із них 26 обласних і регіональних, становить близько 2,5 % від загальної кількості телерадіоорганізацій України.

Однак щороку вони виробляють близько 100 тисяч годин телепрограм, що суттєво більше від сукупно виробленого продукту 11 загальнонаціональних недержавних мовників (80 тис. год).

Державні ТРК, зокрема обласні й регіональні, працюють у форматі публічного мовлення й зорієнтовані не на отримання прибутків, а на виконання державного замовлення, яке, по суті, є замовленням суспільства.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Питання діяльності обласних та регіональних державних телекомпаній, їхнього нинішнього творчого, технічного, кадрового стану, напрямів подальшого розвитку, створення на їхній базі громадського (суспільного) теле- й радіомовлення, освоєння цифрового формату мовлення – предмет розгляду в численних наукових і публіцистичних виступах учених, політиків, державних чиновників, журналістів.

Ці теми предметно обговорювали у своїх працях різні журналістикознавці. Зокрема, О. Гоян та В. Гоян висвітлили проблему можливості роздержавлення й приватизації теле- та радіокомпаній [2]. В. Нахапетов розглянув методи комунікативного впливу на аудиторію місцевого телебачення [5]. Н. Гусак у своїй дисертації проаналізувала зарубіжний досвід створення й функціонування громадського мовлення в контексті українських реалій [3].

Вплив регіонального телерадіомовлення на формування національної свідомості молоді є предметом дисертаційного дослідження І. Пенчук [6]. О. Головчук змалювала сучасну ситуацію в українському регіональному телевізійному просторі [1]. О. Кушнір розповів про характер суспільного мовлення в Польщі, яке може бути зразком для українського [8]. В. Івановський визначив основні проблеми та перспективи розвитку телерадіопростору України на шляху до інформаційного суспільства [4].

Мета цієї статті – проаналізувати стан обласних державних і регіональних телерадіокомпаній на сучасному етапі, визначити основні напрями їхньої діяльності, показати процес технічної модернізації та пошук шляхів створення системи громадського (суспільного) мовлення.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Оглядаючи історію створення та діяльності обласного й регіонального державного телебачення, можна виокремити в ній п'ять етапів, кожен із яких має свої особливості.

Перший етап – кінець 50-х–60-ті роки минулого століття. Це час розбудови згідно з рішенням уряду УРСР, обкомів партії та облвиконкомів обласних телестудій у найбільших містах України – Донецьку, Дніпропетровську, Запоріжжі, Львові, Луганську, Одесі, Сімферополі, Харкові, а також у Кіровограді, Миколаєві, Сумах, Херсоні й Ужгороді.

Другий етап – 70–80-ті роки. Він характерний значним зростанням технічного та творчого потенціалу наявних на той час обласних телестудій, переведенням трансляції їхніх передач у виділених відрізках на місцеві мережі новоствореного каналу УТ, а також системним показом передач обласних студій у всеукраїнському ефірі.

Третій етап – 90-ті роки, початковий період життєдіяльності незалежної Української держави. Він позначений великою активністю у створенні телестудій в усіх областях, які до того часу їх не мали (крім м. Івано-Франківська, де створена не державна, а комунальна телекомпанія).

На цьому етапі проходить професійне становлення колективів новостворених телестудій, зміцнюється їхня матеріально-технічна база, зароджується професійний фестивальний рух, що впливово стимулює творчий пошук журналістів, режисерів й операторів. Верховна Рада України та Національна рада з питань телебачення та радіомовлення створюють нормативну базу, яка визначає правила й норми діяльності державних ТРК.

Четвертий етап – 2000-ні роки. Це час розбудови обласними ТРК власних трансляційних мереж, переоснащення телестудій сучасною телевізійною апаратурою, упровадження комп'ютерних і цифрових технологій, перших спроб об'єднати зусилля всіх ОДТРК для підготовки спільних випусків новин і тематичних програм для трансляції на каналах УТ-1 та УТР.

П'ятий етап – сучасний – це етап пошуків нових найбільш ефективних варіантів об'єднання творчо-виробничих зусиль обласних телерадіокомпаній, зокрема створення сітки наскрізного мовлення (яка враховуватиме потребу кожної з ОДТРК, а також можливості спільної роботи в ефірі),

значного нарощування виробництва власного телевізійного продукту, тотального впровадження цифрового мовлення й перехід на нові умови роботи.

Розглянемо найбільш складні проблеми сучасного етапу діяльності обласних та регіональних державних ТРК.

Найбільш нагальною, хоч і не найскладнішою, є саме проблема впровадження цифрового мовлення. Згідно з підписаною Україною ще у 2006 р. міжнародною угодою, яка отримала назву «Женева 2006» та яка передбачає повну заміну до 2015 р. аналогового телебачення на цифрове, уже до кінця 2011 р. цифрові телемережі мають бути розбудовані. Вони складатимуться поки що з чотирьох загальнонаціональних багатоканальних передавальних комплексів, так званих мульти-комплексів (МХ 1, МХ 2, МХ 3 і МХ 5), в одному з яких (МХ 5) передбачено чотири місця (канали) для регіональних та місцевих мовників. В обов'язковому порядку один із цих каналів має освоїти на своїй території кожна з обласних та регіональних державних ТРК.

Перші кроки на шляху до запровадження цифрового телерадіомовлення вже зроблено на Житомирщині. Тут мережа ефірного цифрового телебачення охоплює більше третини території області. Передавачі цифрового мовлення формату DVB-T працюють у м. Житомирі (потужністю 0,5 кВт), у с. Андріївка (1,2 кВт), у м. Овручі (0,5 кВт). Ведуться роботи щодо спорудження телевізійних передавальних станцій у смт Чуднові та м. Малині.

Ще з 2009 р. цифрове мовлення здійснюється в м. Києві, у кількох районах Київської області (зокрема трансляція програм Київської РДТРК) і в багатьох населених пунктах Одеської області з розповсюдженням передач Одеської ОДТРК. Установлені передавачі майже в усіх обласних центрах. Але вони працюють поки що в тестовому, експериментальному режимі.

План розвитку національного телерадіоінформаційного простору, затверджений Національною радою України з питань телебачення й радіомовлення, передбачає покриття до 2015 р. цифровим телебаченням 85–95 % території України.

Певний час ТРК транслюватимуть свої програми як у цифрових, так і в аналогових мережах. Але в більшості компаній термін дії аналогових ліцензій закінчується у 2012–2014 рр. Національна рада не має права продовжувати цей термін дії. І це є однією з причин того, аби своєчасно вирішувати проблему переходу на цифрове мовлення.

Вагомою причиною необхідності максимально скоротити термін одночасної роботи аналогових і цифрових мереж є те, що ефірні мовники будуть змушені одночасно оплачувати трансляцію як аналогового, так і цифрового сигналу.

Відключення аналогового мовлення розпочнеться у 2013 р. Запровадження цифрового формату трансляції телепрограм забезпечує вищу якість телевізійного сигналу, чіткішою та яскравішою стає «телекартинка». Крім того, створюються однакові умови для роботи в ефірі всіх мовників – загальноукраїнських, регіональних, місцевих, комерційних, приватних, державних. І вищих рейтингів телекомпанії добиватимуться не за рахунок більш якісного телесигналу, а за рахунок привабливості самих передач – їхньої актуальності, злободенності, оперативності, вищого художнього рівня.

Але нинішня система цифрового мовлення створює для регіональних та місцевих ТРК і чимало проблем. По-перше, поки що не вдається забезпечити повне покриття територій. Не покриті цифровим сигналом «плями» є в кожній області.

Крім того, передавачі, які встановлюються нині, не завжди мають достатню потужність. Це також не дасть змоги в багатьох місцевостях приймати цифровий сигнал із передачами, зокрема, обласних телестудій.

По-друге, кожна телекомпанія, яка отримає право працювати на цифровому каналі, повинна забезпечувати 24-годинне ефірне мовлення. На сьогодні не всі обласні держтелерадіокомпанії працюють в таких обсягах. Лише 16–18 годин на добу присутні в ефірі обласні державні ТРК у Дніпропетровську, Кіровограді, Львові, Житомирі, Чернігові та ін.

У зв'язку з цим гостро стає питання значного нарощення виробництва й закупівлі телепрограм. Для більшості ОДТРК це завдання «непідйомне» через обмежені фінансові, технічні та кадрові ресурси. Іншого виходу, як об'єднати творчо-виробничі зусилля телерадіокомпаній, не знайти.

Держтелерадіо буде змушене певним чином реформувати систему ОДТРК, значною мірою об'єднуючи їхній частотний ресурс для створення, по суті, загальноукраїнської мережі.

Упродовж останнього десятиріччя подібні спроби робилися декілька разів. Мав намір створити спільний «Канал територіальних громад» екс-голова Держкомтелерадіо І. Чиж. Команда його наступника Е. Прутника пропонувала майже аналогічний проект, який отримав назву «Перший громадський» і також, як і попередній, мав втілюватися на базі Київської регіональної державної ТРК.

Однак жодного з цих проектів не підтримала Національна рада з питань телебачення і радіомовлення, оскільки, згідно із законодавством, зміна територіальної категорії будь-якого каналу передбачає переліцензування, а про це в Держкомтелерадіо та ОДТРК не йшлося.

Отже, нинішнє переформатування системи обласних і регіональних державних ТРК, яке є нагальним, потребує якнайшвидшого внесення відповідних змін у законодавство, що теж стає першочерговим завданням.

Перше, що пропонує в організаційному плані нинішній голова Держкомтелерадіо Ю. Плаксюк, – створити на каналах ОДТРК сітку наскрізного мовлення, яка дасть можливість одночасного показу певних інформаційних і тематичних передач, підготовлених згідно з концепцією (яка ще має бути створена) тією чи іншою ТРК, трансляцію спільно закуплених художніх фільмів, іншого ефірного матеріалу.

Робота в режимі 24-годинного ефіру на цифрових мережах вимагатиме від керівництва ОДТРК, Держкомтелерадіо, Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, законодавців пошуку більш ґрунтовних комплексних варіантів подальшого розвитку системи регіонального державного телерадіомовлення.

На наше переконання, ці варіанти – у системі громадського (суспільного) мовлення, створення якого – також на черзі дня.

Уже більше десятиліття триває дискусія про створення суспільного телебачення й радіо, зокрема про організацію на базі роздержавлених обласних ТРК громадського мовлення.

Громадське ТБ за своєю природою зосереджене передусім на суспільних інтересах, їх глибокому та всебічному аналізі, плюралістичному висвітленні всіх суспільно-політичних процесів у державі.

Країни з розвиненою демократією, як зазначає Н. Гусак, накопичили значний досвід у формуванні й функціонуванні такої системи телебачення, у якій домінує громадська модель мовлення, створили чіткі концепції її програмної політики, юридичних основ існування, фінансування, відносин із владними структурами [3].

Українські розробники концепцій створення системи суспільного (громадського) мовлення насамперед вивчають досвід Великобританії, Франції, Німеччини та багатьох інших країн. Але чи не найбільше підходить Україні польський варіант суспільного ТБ, одна з видозмін дієвого формату Бі-Бі-Сі. Суть його полягає, зокрема, у створенні кількох телеканалів, схожих за наповненням, але істотно відмінних за кутом подачі.

Головний загальнонаціональний канал «Телевізія польська» (ТVP), абсолютним аналогом якої в Україні є Перший національний телевізійний канал, за 1989–1992 рр. кардинально змінив інформаційну політику й джерела фінансування. З ідеологічної машини він став соціальним інститутом, що, зі свого боку, дало змогу з 1998 р. повноцінно запрацювати в зовсім новому форматі, висвітлюючи інтереси не фінансово-промислових груп чи впливових осіб, як це зараз відбувається в Україні, а звичайного поляка.

У систему польського суспільного мовлення входять ще два загальнонаціональні канали (ТVP 1 і ТVP 2) та один регіональний (ТVP 3).

Найбільший вплив на швидке реформування державного телебачення справили два фактори – по-перше, зацікавленість людей в отриманні інформації, що мала посприяти зростанню рівня громадянської свідомості; по-друге, усвідомлення політиками ролі телебачення в постсоціалістичному суспільстві.

На сьогодні редакції ТVP 3 є в кожному з дев'ятнадцяти воєводств – адміністративно-територіальних одиниць республіки. Це дає змогу журналістам, згідно з правилом географічного наближення інтересів, конкретизувати та окреслити цільову аудиторію, задовольняючи її конкретні інформаційні запити.

Суспільне телебачення в Польщі має два наглядово-контрольні органи – Наглядову раду й Програмну раду. Перша складається з експертів-економістів чи юристів (але в жодному разі не

політиків), які обирають керівництво та наглядають за фінансовим становищем телеканалу. Друга відстежує, наскільки цікавим і якісним є інформаційний продукт, вносить відповідні пропозиції щодо його покращення.

Основними джерелами доходів суспільного телебачення є прибутки від реклами та абонементна плата – 119 злотих (близько 30 доларів США) з одного домогосподарства на рік. Це не надто великі гроші, враховуючи, що середня місячна зарплата пересічного поляка становить 1400 злотих, а для пенсіонерів передбачені пільги [8].

В Україні, як відомо, створення суспільного мовлення вже довгий час перебуває на рівні декларацій та обіцянок. Якщо суспільство в особі громадських організацій постійно намагається вплинути на владу, то влада не виявляє жодного ентузіазму щодо реорганізації державного телебачення в суспільне. Намір «переосмислити» Перший національний і регіональні державні телекомпанії в минулі роки загальмували, кажуть, наближені до попереднього президента особи, не зацікавлені у втраті контролю над цим медіа-ресурсом.

Нині дискусії про шляхи організації суспільного мовлення в Україні поживались. У суспільстві обговорюються два проекти закону про суспільне мовлення в Україні. Один із них запропонований Громадською гуманітарною радою при Президенті України, інший – ініціативною групою на чолі з головою Комітету з питань свободи слова Верховної Ради України А. Шевченком.

Обидва проекти передбачають насамперед реорганізацію державних НТКУ, НРКУ, обласних і регіональних ТРК із метою створення на їхній матеріальній базі суспільного мовлення. Але тільки в загальних рисах.

Конкретніше доля ОДТРК у жодному з наявних, як колишніх, так і теперішніх проектів майже не прописана.

А між тим робота ОДТРК, їхня програмна політика значною мірою вже нині наближені до стандартів громадського (суспільного) мовлення. Найперше – соціальним спрямуванням, тематикою своїх передач: на соціальні, економічні, культурологічні, духовні теми, для дітей, молоді, любителів театру, кіно, класичної музики, спорту тощо.

На жодному з комерційних каналів, як всеукраїнських, так і місцевих, такої широкої тематики телепрограм, розрахованої на різні категорії глядачів, нині не побачити.

Вагомим аргументом для перспективного об'єднання зусиль ОДТРК, створення на їхній базі одного з каналів громадського мовлення є наявна матеріально-технічна база – цілісний майновий комплекс, який оцінюється в кілька мільярдів гривень. Це – приміщення, студії, апаратні, ньюс-руми, робочі кабінети творчих працівників, а ще завершена система комунікацій, яка вже нині дає змогу в режимі інтерактивних телемостів з'єднати Луганську, наприклад, телестудію із Закарпатською, чи Львів із Сімферополем та Полтавою (такі телемости вже відбулись у 2010 р.).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Можна зробити висновок, що обласне державне телебачення увійшло в період докорінної перебудови, яка передбачає значне підвищення художнього й технічного рівнів передач, об'єднання творчо-виробничих зусиль для нарощення обсягів власного програмного продукту, створення наскрізної сітки мовлення, що дасть можливість значною мірою уніфікувати телеэфір ОДТРК, наповнити його найкращими роботами партнерів.

При подальшому вдосконаленні централізованого керування системою обласних державних телерадіокомпаній, при певній технічній модернізації та структурній перебудові, у тому числі зміні статусу державної на громадську (суспільну), при налагодженні достатнього фінансування ця система організації телемовлення на нинішньому етапі розвитку українського суспільства, що прагне стати громадянським, зможе забезпечити всі його вимоги.

Список використаної літератури

1. Головчук О. В. Регіональне телебачення України в контексті політичних трансформацій суспільства : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 / О. В. Головчук / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка ; Ін-т журналістики. – К., 2008.
2. Гоян О. Телебачення і радіомовлення України: роздержавлення і приватизація / Олесь Гоян, Віта Гоян // Роль ЗМІ в працях державотворення. – К. : [б. в.], 1998. – С. 59–63; Гоян В., Гоян О. Проблематика громадського телерадіомовлення в Україні / Віта Гоян, Олесь Гоян // Методологічне забезпечення підготовки журналістських кадрів у процесі роздержавлення мас-медіа та створення системи суспільних та громадських ЗМІ : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. / Ін-т журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка. – К. : [б. в.], 2007. – С. 45–57.

3. Гусак Н. А. Громадське ТБ як форма організації та функціонування телемовлення (зарубіжний досвід та українські реалії) : дис. канд. ... філол. наук : 10.01.08 / Н. А. Гусак ; Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2005.
4. Івановський В. Інформаційний простір регіону: проблеми та перспективи розвитку / Валерій Івановський. – Житомир : «Полісся», 2005. – 186 с.; Івановський В. Телерадіопростір регіонів України: проблеми та перспективи розвитку на шляху до інформаційного суспільства / Валерій Іванівський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/1292/1/07ivvvsis.pdf>
5. Нахапетов В. Аудиторія місцевого (регіонального) телебачення / В. Нахапетов // Телевізійна й радіо-журналістика : зб. наук.-метод. пр. – Вип. 3. – Л. : [б. в.], 2000. – С. 241–257.
6. Пенчук І. Л. Регіональне телебачення і радіомовлення у контексті формування національної свідомості молоді : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.08 / І. Л. Пенчук ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка ; Ін-т журналістики. – К., 2003.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://comin.hmu.gov.ua>
8. Кушнір О. Досвід регіональних суспільних медіа Польщі очима українських журналістів / Остап Кушнір [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.telekritika.ua/suspilne-movlennya/2006-10-30/>